

Θέατρο & Εκπαίδευση δεσμοί αλληλεγγύης

Γκόβας, Ν., Κατσαρίδου, Μ., Μαυρέας, Δ. (επιμ.). (2012).
Αθήνα: Πανελλήνιο Δίκτυο για το Θέατρο στην Εκπαίδευση
ISBN 978-960-9529-01-3

Theatre & Education *bonds of solidarity*

Govas, N., Katsaridou, M., Mavreas, D. (eds.). (2012).
Athens: Hellenic Theatre/Drama & Education Network
ISBN 978-960-9529-01-3

Η Αναδυόμενη Μάθηση μέσω του Δράματος: μια εναλλακτική προσέγγιση για μια Ανθρώπινη και Δημοκρατική Εκπαίδευση

Μαρία Ζαννέτου-Παπακώστα

Το άρθρο αυτό είναι ελεύθερα προσβάσιμο μέσω της ιστοσελίδας: www.TheatroEdu.gr
Εκδότης: Πανελλήνιο Δίκτυο για το Θέατρο στην Εκπαίδευση
Για παραγγελίες σε έντυπη μορφή όλων των βιβλίων: info@theatroedu.gr

This article is freely accesible via the website www.TheatroEdu.gr.
Published by the **Hellenic Theatre/Drama & Education Network**.
To order hard copies write to info@theatroedu.gr

ΔΙΑΒΑΣΤΕ ΤΟ ΑΡΘΡΟ ΠΑΡΑΚΑΤΩ
Read the article below

Το άρθρο αυτό μπορεί να χρησιμοποιηθεί δωρεάν για έρευνα, διδασκαλία
και προσωπική μελέτη. Επιτρέπεται η αναδημοσίευση μετά από άδεια του εκδότη.

Η Αναδυόμενη Μάθηση μέσω του Δράματος: μια εναλλακτική προσέγγιση για μια Ανθρώπινη και Δημοκρατική Εκπαίδευση

Μαρία Ζαννέτου-Παπακώστα

Περίληψη

Η παρούσα εισήγηση επικεντρώνεται σε ένα καινοτόμο σύστημα διδασκαλίας/μάθησης, την «Αναδυόμενη Μάθηση μέσω του Δράματος», ως μια εναλλακτική παιδαγωγική προσέγγιση για μια Ανθρώπινη και Δημοκρατική Εκπαίδευση. Η μάθηση βασίζεται στις πραγματικές ανάγκες των συμμετεχόντων, στα ενδιαφέροντα, στα βιώματα, στις πεποιθήσεις και στις αξίες τους, ενώ, παράλληλα, αναδύεται μέσα από τη δημιουργία μιας αναπαιστώμενης πραγματικότητας με νέα δυναμική σχέσεων.

Η διαδικασία αυτής της προσέγγισης γίνεται έκδηλη μέσα από μια πρωτοποριακή καινοτόμα δράση που πραγματοποιήθηκε σε ένα δημοτικό σχολείο της Κύπρου, των Λιβαδιών (Κ.Β.). Στόχος του προγράμματος ήταν ο σχεδιασμός και η εφαρμογή ενός σχεδίου δράσης για την ανάπτυξη της σχολικής, αλλά και της ευρύτερης κοινότητας, μέσα από την ενεργοποίηση όλων των μελών της σχολικής μονάδας και τη δημιουργία δεσμών αλληλεγγύης ανάμεσά τους. Η δράση αυτή ήταν άμεσα συνδεδεμένη με το Αναλυτικό Πρόγραμμα, καθώς επίσης και με τους ειδικότερους στόχους της σχολικής μονάδας.

Μαθητές/-τριες, εκπαιδευτικοί και άλλοι φορείς μέσα από την οπτική διερεύνησης των μελών ενός οργανισμού που δημιούργησαν οι ίδιοι, της Αναδυόμενης Κοινότητας, ανέλαβαν διάφορους ρόλους, επιτυγχάνοντας με πλήρη υπευθυνότητα τη δημιουργία ενός σχεδίου δράσης και εκπαίδευσης των μαθητών/-τριών και κατοίκων της κοινότητας Λιβαδιών.

Λέξεις κλειδιά: Αναδυόμενη Μάθηση μέσω του Δράματος, παιδαγωγική προσέγγιση, Μανδύας του Ειδικού, σχέδιο δράσης, δράμα

Εισαγωγή

Ζούμε στην εποχή της Παγκοσμιοποίησης και των πολλαπλών πηγών πληροφόρησης. Η πληροφορία και οι πηγές της γνώσης αυξάνονται με γεωμετρική πρόοδο και διαδίδονται με εκπληκτικές ταχύτητες. Η γνώση, η πληροφορία και η επικοινωνία δεν έχουν πια σύνορα και διαδραματίζουν κεντρικό ρόλο στη ζωή μας, αφού βιώνουμε καθημερινά τους ταχύτατους ρυθμούς των τεχνολογικών, οικονομικών και κοινωνικών μεταβολών. Οι ραγδαίες αυτές εξελίξεις δημιουργούν νέους προβληματισμούς και ερωτήματα στην κοινωνία γενικότερα, αλλά και στην εκπαίδευση ειδικότερα.

Όλος αυτός ο πλούτος πληροφοριών είναι αδύνατο να μεταδοθεί και να αφομοιωθεί από τους/τις μαθητές/-τριες μέσα στα πλαίσια του συστήματος της σχολικής εκπαίδευσης, όσο και αν επιμηκυνθούν τα χρόνια φοίτησής τους σε αυτό. Με βάση αυτά τα δεδομένα ο ρόλος της εκπαίδευσης λαμβάνει σημαίνουσα θέση και δημιουργείται η ανάγκη για αναθεώρηση και εκσυγχρονισμό της αντιμετώπισης της γνώσης μέσα στο σχολικό πλαίσιο. Το σχολείο επηρεάζεται από τις κοινωνικές μεταβολές και, ως καθρέφτης της κοινωνίας που αντικατοπτρίζει τους στόχους και τις προτεραιότητές της, καλείται να εκσυγχρονιστεί και να διαδραματίσει έναν κομβικό ρόλο, έτσι ώστε να ανταποκριθεί στις ραγδαίες αλλαγές και να αντιμετωπίσει τις συνεχείς προκλήσεις υιοθετώντας εκπαιδευτικές στρατηγικές.

Τα εκπαιδευτικά συστήματα διεθνώς, σε μια προσπάθεια επανασχεδιασμού της εκπαιδευτικής διαδικασίας, αναμορφώνονται σύμφωνα με τις προκλήσεις και απαιτήσεις της νέας εποχής, επιδιώκοντας την ανάπτυξη κομβικών ικανοτήτων του μορφωμένου ανθρώπου του 21ου αιώνα, του δημοκρατικού πολίτη. Η εκπαίδευση για τη δημοκρατική ιδιότητα του πολίτη αποτελεί προτεραιότητα των εκπαιδευτικών πολιτικών και επίκαιρο θέμα έρευνας σε παγκόσμιο επίπεδο.

Στην Κύπρο, εδώ και τρία χρόνια, βρίσκεται σε εξέλιξη η εκπαιδευτική μεταρρύθμιση με βασική αρχή της τη μετεξέλιξη του κυπριακού σχολείου σε δημοκρατικό και ανθρώπινο. Το δημοκρατικό σχολείο παρέχει σε όλα τα παιδιά τη δυνατότητα επίτευξης όλων των στόχων της εκπαίδευσης, χωρίς εκπτώσεις στην ποσό-

τητα ή στην ποιότητα των μορφωτικών αγαθών και τους δίνει τη δυνατότητα να αποκτήσουν όλα όσα χαρακτηρίζουν σήμερα έναν μορφωμένο πολίτη. Ο Τσιάκαλος, σε συνέντευξή του για την εκπαιδευτική μεταρρύθμιση στην Κύπρο, αναφέρει ότι «... ανθρώπινο χαρακτηρίζεται ένα σχολείο που δεν κλέβει από τα παιδιά την παιδική ηλικία και τη νεότητα, αλλά αντίθετα δίνει σ' αυτά τη δυνατότητα να βιώσουν αυτές τις περιόδους ως τις πιο ωραίες στη ζωή του ανθρώπου» (Καρατζιού 2011).

Η κοινότητα Λιβαδιών

Σε ένα ανθρώπινο και δημοκρατικό σχολείο, ένα σχολείο του 21ου αιώνα, οι μαθητές/-τριες βρίσκονται στο επίκεντρο της εκπαιδευτικής πράξης και κατακτούν τη γνώση μέσα από μια διαδικασία προσωπικής ανάπτυξης και κατανόησης του κόσμου γύρω τους. Το ταξίδι προς τη μάθηση καλείται να είναι ευχάριστο μέσα από πλούσιες εμπειρίες που έχουν νόημα και αξία για τους/τις μαθητές/-τριες. Η διαδικασία μάθησης τους οδηγεί στην ανακάλυψη, την έκφραση και την απόκτηση ποικίλων κομβικών ικανοτήτων, μέσω της ενίσχυσης της κριτικής σκέψης, της καλλιέργειας της δημιουργικής και συνθετικής ικανότητας, και της ανάπτυξης κοινωνικών δεξιοτήτων και θετικών στάσεων απέναντι σε κάθε είδους αξία. Ο/Η εκπαιδευτικός είναι σημαντικό να βοηθήσει τα παιδιά να επεκτείνουν ή να εμβαθύνουν την κατανόησή τους (Bolton & Heathcote 1999).

Τα ίδια τα παιδιά «... ζητούν μια ελκυστική και γεμάτη νόημα εμπειρία, ενός σχολείου, το οποίο υποστηρίζει το είδος μάθησης που θα έχουν ανάγκη τα παιδιά στην ενήλικη τους ζωή με έναν τρόπο που αναγνωρίζει, επίσης, τις προτεραιότητές τους ως παιδιά» (Dymrna 2003: 150). Η διαδικασία της μάθησης για να είναι εποικοδομητική πρέπει απαραίτητα να έχει θετική παιδευτική και προσωπική αξία για τα παιδιά και να αναπτύξει το δικό του δυναμικό και δυνατότητες. Όπως χαρακτηριστικά γράφει ο Palmer «... η γνώση που οι μαθητές/-τριες μας θέλουν πραγματικά, και που είναι η γνώση που τους οφείλουμε, είναι όχι μόνο τα γεγονότα, όχι μόνο οι θεωρίες, αλλά μια βαθιά γνώση αυτού που σημαίνει να ανάψει το δώρο της ζωής σε μας, σε άλλους και στον κόσμο» (Palmer 1998). Μια τέτοια αντίληψη για τη γνώση συνεπάγεται σύγχρονες μεθόδους για την προσέγγισή της, ριζικά διαφορετικές από εκείνες του παραδοσιακού σχολείου.

Η Αναδυόμενη Μάθηση μέσω του Δράματος αποτελεί μια σύγχρονη παιδαγωγική πρόκληση που μπορεί να χρησιμοποιηθεί για την προσέγγιση της διδασκαλίας οποιουδήποτε γνωστικού αντικείμενου, συμβάλλοντας στην ολιστική προσέγγιση της γνώσης και στο συσχετισμό των επιμέρους γνωστικών αντικειμένων με την καθημερινή ζωή. Οι εμπλεκόμενοι στην εκπαιδευτική διαδικασία αντιμετωπίζουν την πολύπλοκη πραγματικότητα σφαιρικά και όχι κατακερματισμένα.

Η προσέγγιση «Αναδυόμενη μάθηση μέσω του Δράματος»

Η «Αναδυόμενη μάθηση μέσω του Δράματος» είναι μια καινοτόμα παιδαγωγική προσέγγιση, η οποία είναι αποτέλεσμα πολύχρονης ερευνητικής εργασίας, ένα μέρος της οποίας περιλαμβάνεται στη διδακτορική μου διατριβή. Πρόκειται για ένα δομημένο σύστημα διδασκαλίας/μάθησης, βασισμένο σε λεπτομερή ανάλυση της εκπαιδευτικής πρακτικής της πρωτοπόρου του δράματος, της Αγγλίδας Dorothy Heathcote. Η επαναστατική αυτή προσέγγιση στην εκπαίδευση έχει τις ρίζες της στο δράμα, τη διερεύνηση και τη φαντασία. Είναι μια μαθητοκεντρική παιδαγωγική διαδικασία η οποία χρησιμοποιεί τις τεχνικές και τις συμβάσεις του δράματος ως μέσο μάθησης και όχι ως αυτοσκοπό.

Το ολιστικό αυτό σύστημα μάθησης αποτελούν, σε μια ενιαία μορφή, τα δομικά στοιχεία του μαθήματος τα οποία βρίσκονται σε συνεχή αλληλεξάρτηση και αλληλεπίδραση τόσο μεταξύ τους όσο και με τα εσωτερικά χαρακτηριστικά του συστήματος, μέσω της σημασιοδότησης.

Η προσέγγιση αυτή έχει ως βασικό άξονα την ενεργό συμμετοχή των μαθητών/-τριών στην σταδιακή οικοδόμηση της γνώσης κατά την αλληλεπίδρασή τους με τον κόσμο, και πραγματώνεται στο πλαίσιο της κοινότητας, της πραγματικής και της αναπαριστώμενης, έχοντας επίκεντρο τις ιδέες όλων των συμμετεχόντων. «... Είμαστε σε αυτή τη στιγμή, ζούμε στο ρυθμό της ζωής σε τόπο, χρόνο και περίσταση που έχουμε συμφωνήσει και μαζί αντιμετωπίζουμε το ίδιο πρόβλημα» (Wagner 1999: 63). Δημιουργείται μια πραγματικότητα με νέα δυναμική σχέσεων, κοινές αξίες και συλλογικότητα. «Έτσι αυτός ο φανταστικός κόσμος που δημιουργείται, είναι ενσωματωμένος με τη δική του αλήθεια για την ανθρώπινη φύση και εκδηλώνεται στο παρόν μέσω του ρόλου και της κοινωνικής δραστηριότητας» (Zannetou-Papacosta 2008:109).

Η μάθηση δεν είναι προκαθορισμένη αλλά αναδύεται μέσα από τη συλλογική ενεργό δράση όλων των εμπλεκόμενων σε μια αναπαριστώμενη αυθεντική κατάσταση και τον αναστοχασμό επί των πράξεων τους.

Οι συμμετέχοντες, εκπαιδευτικός και μαθητές/-τριες, σε αυτή τη διαδικασία διερευνούν ένα πρόβλημα, διαπραγματεύονται τα νοήματα που συνδέονται με αυτό και κατανοούν την κοινωνική κατάσταση σε βάθος μέσα από τη δική τους οπτική προκειμένου να υιοθετήσουν διαφορετικές στάσεις απέναντι στο πρόβλημα από ότι συνήθως.

Η υιοθέτηση του νέου ρόλου του εκπαιδευτικού ως διευκολυντής, συμπαραστάτης και συμμετοχός στην αναζήτηση της γνώσης και η εγκατάλειψη του παραδοσιακού ρόλου, ως μια παιδαγωγική «αυθεντία», προσδίδει μια άλλη σημασία στην εκπαιδευτική διαδικασία. Εκπαιδευτικός και μαθητές/-τριες ανακατεύουν και ερμηνεύουν μαζί τη γνώση και είναι συνερευνητές και συνδημιουργοί στη μαθησιακή και παιδευτική διαδικασία. Η ενσυναισθητική τους στάση απέναντι στον κόσμο των άλλων διευρύνει τις σκέψεις, τα συναισθήματα, τις στάσεις, τις αξίες και τη συμπεριφορά του. Η αλληλεπιδραστική σχέση επικοινωνίας τόσο μεταξύ των συμμαθητών/-τριών όσο και μεταξύ εκπαιδευτικού και μαθητών/-τριών συμβάλλει στη δημιουργία ισότιμων αυθεντικών σχέσεων και στη δημιουργία εσωτερικών κινήτρων και ενδιαφερόντων για έκφραση και επικοινωνία.

Η διαδικασία μάθησης προκύπτει μέσα από τα ενδιαφέροντα, τις ανάγκες, τις επιθυμίες και τις εμπειρίες της κοινότητας των συγκεκριμένων μαθητών και εκπαιδευτικού, τη δημιουργική τους παρέμβαση και όχι μέσα από ένα προκαθορισμένο σύνολο οδηγιών, στόχων και αξιολογήσεων. Ο/Η εκπαιδευτικός, υιοθετώντας την άποψη του Rogers ότι ο κάθε άνθρωπος έχει μεγάλες δυνατότητες για μάθηση και επιτυχία, αρκεί μόνο να υπάρχει ένα κατάλληλο διευκολυντικό κλίμα (Rogers 1980), συγκροτεί τη διαδικασία της μάθησης με βάση την κοινωνική υγεία της τάξης και την ιδιαιτερότητα του κάθε παιδιού ξεχωριστά και ενισχύει τη διάθεση τους για μάθηση (Μπριμπίλη 2005). Αφουγκράζεται το κάθε παιδί ξεχωριστά και προάγει την αποδοχή του μέσα από την ενσυναισθητική του στάση, διευκολύνοντας την προσωπική του ανάπτυξη.

Ο/Η εκπαιδευτικός επιδιώκει τη συνεχή ενδυνάμωση του/της μαθητή/-τριας ώστε να δημιουργήσει ευκαιρίες διερεύνησης της αλήθειας μέσα από διαφορετικές οπτικές, μέσα από τη συλλογικότητα, τον αναστοχασμό, τον πειραματισμό, το σχηματισμό εικασιών, την ανάπτυξη της κριτικής σκέψης κτλ. Ο/Η εκπαιδευτικός μέσα από τον κατάλληλο σχεδιασμό δραστηριοτήτων μπορεί να εγείρει το ενδιαφέρον του/της μαθητή/-τριας. Όλοι οι εμπλεκόμενοι διερευνούν και δημιουργούν συλλογικά νοήματα μέσα από συνεχή διάδραση και οδηγούνται σε μια διαδικασία αλλαγής. Αυτή την αλλαγή, όπως μας τονίζει η Heathcote, πρέπει να τη δούμε να συμβαίνει στη δραστηριότητα δράματος (Johnson & O'Neill 1988). «Προσπαθούν να παράγουν μια αλλαγή στην άποψη, τη στάση, την ευαισθητοποίηση και την κατανόηση προς τους άλλους ανθρώπους» (Johnson & O'Neill 1988: 116).

Τα παιδιά μέσα από την εκπαιδευτική διαδικασία οδηγούνται προς την ανακάλυψη και συνειδητή υιοθέτηση νοημάτων και αξιών που έχουν σημασία για αυτούς. Η ταυτόχρονη εξέταση της πραγματικής κατάστασης της τάξης και της αναπαριστώμενης κατάστασης που οι ίδιοι δημιουργούν τους επιτρέπει να τοποθετηθούν κριτικά απέναντι στις πράξεις τους και να δουν την πραγματικότητα μέσα από ένα άλλο πρίσμα. Μέσω μιας διαδικασίας αναστοχασμού και σε μια ατμόσφαιρα γνησιότητας, ενδιαφέροντος και ακρόασης με κατανόηση (Rogers 1980), οι μαθητές/τριες αξιολογούν τη λειτουργικότητα των ιδεών τους και οδηγούνται στην αναδόμηση και ανακατασκευή των ιδεών τους. Η μάθηση αποκτά νόημα για τους ίδιους, γιατί πηγάζει από την ανάγκη μέσα τους να διερευνήσουν μια κατάσταση και να δώσουν άμεσα λύση στο πρόβλημα που τους απασχολεί και όχι για να ικανοποιήσουν τον/ην εκπαιδευτικό και τους γονείς τους. Οι δικές τους λύσεις και απαντήσεις αποκτούν αξία, αφού όλες είναι αποδεκτές και δεν υπάρχουν σωστές και λανθασμένες. Το εσωτερικό κίνητρο τους οδηγεί στην ανακάλυψη μέσα από τη δημιουργία αυθεντικών σχέσεων μεταξύ τους και η δραστηριοποίησή τους έχει παιδαγωγικό και ουσιαστικό αποτέλεσμα.

Στην πρακτική εφαρμογή που περιγράφεται πιο κάτω εφαρμόστηκε μια μέθοδος της Αναδυόμενης Μάθησης μέσω του Δράματος, ο Μανδύας του Ειδικού. Κατά την εφαρμογή αυτής της μεθόδου, παιδιά και εκπαιδευτικοί λειτουργούν σαν να είναι εμπειρογνώμονες και «... η τεχνογνωσία τους αυξάνεται μέσω του εκπληκτικού φάσματος των συμβάσεων που πρέπει να χρησιμοποιήσουν» (Heathcote & Bolton 1995:18).

Αναλαμβάνουν σταδιακά την ηθική ευθύνη για τη λειτουργία μιας επιχείρησης σε μια αναπαριστώμενη κοινότητα. Μέσα στο πλαίσιο αυτό αναλαμβάνουν διάφορες αποστολές για τους φανταστικούς τους πελάτες και τις φέρουν εις πέρας μέσω διαφόρων συλλογικών κοινωνικών πρακτικών και διερευνήσεων.

Μια καινοτόμος δράση: Μια ομαδική προσπάθεια για την ανάπτυξη της μαθητικής και ευρύτερης κοινότητας

Η συγκεκριμένη δράση σχεδιάστηκε και εφαρμόστηκε σε ένα δημοτικό σχολείο της Κύπρου στην επαρχία Λάρνακα, στο Δημοτικό Σχολείο Λιβαδιών ΚΒ', τη σχολική χρονιά 2008-2009. Στο σχολείο φοιτούσαν διακόσιοι τριάντα πέντε μαθητές/-τριες, προερχόμενοι κυρίως από τοπικές οικογένειες, με καταγωγή τα Λιβάδια και πρόσφυγες από την κατεχόμενη Κύπρο. Το διδακτικό προσωπικό αποτελούσαν δεκατέσσερις εκπαιδευτικοί.

Στόχος της δράσης αυτής ήταν η ευαισθητοποίηση των μαθητών σε θέματα που αφορούσαν την ανάπτυξη της μαθητικής και ευρύτερης κοινότητας. Τα θέματα ήταν άμεσα συνδεδεμένα με το αναλυτικό πρόγραμμα σπουδών

και ειδικότερα με τους μόνιμους και υπό έμφαση στόχους του Υπουργείου Παιδείας και Πολιτισμού, καθώς επίσης και με τους ειδικότερους στόχους της σχολικής μονάδας. Το γενικό πλαίσιο του έργου σχεδιάστηκε και υλοποιήθηκε από το προσωπικό του σχολείου, υπό τη δική μου εκπαίδευση και καθοδήγηση, ως διευθύντριας του σχολείου.

Διαγνωστική εκτίμηση εκπαιδευτικών αναγκών, των εκπαιδευτικών και των μαθητών του σχολείου:

Μέσα από συζητήσεις της διευθύντριας με το προσωπικό, τους/τις μαθητές/-τριες και τους γονιούς, καθώς επίσης και μέσα από τις απαντήσεις που έδωσαν σε ερωτηματολόγια που χορηγήθηκαν από τη διευθύντρια για το σχεδιασμό του οράματος και του σχεδίου δράσης του σχολείου, διαφάνηκε ότι όλοι οι παράγοντες της σχολικής μονάδας επιζητούσαν σημαντική αλλαγή στη φυσιογνωμία ολόκληρης της σχολικής μονάδας σε μια κοινότητα μάθησης που να μπορεί να διαχειρίζεται με σύγχρονους τρόπους τη γνώση. Μια φυσιογνωμία που έπρεπε να ανταποκρίνεται στις νέες προκλήσεις που προκύπτουν από τα σχολικά βιβλία, και τις κοινωνικές, οικονομικές και πολιτικές καταστάσεις των τελευταίων χρόνων.

Συγκεκριμένα οι ανάγκες εστιάστηκαν στα πιο κάτω:

- Συμβολή του σχολείου στη διαμόρφωση της προσωπικότητάς του παιδιού, των προτύπων και των ενδιαφερόντων του, από τα πρότυπα στάσης και συμπεριφοράς που προτείνει και αντιπροσωπεύει το σχολείο
- Ενεργός συμμετοχή των παιδιών στη μαθησιακή διαδικασία
- Στήριξη των εκπαιδευτικών στον παιδαγωγικό τους ρόλο και στη σχέση τους με τους/τις μαθητές/-τριές τους στην καθημερινότητα της σχολικής τάξης
- Μετατόπιση του ρόλου του/της εκπαιδευτικού σε ρόλο διευκολυντή και εμπνευστή
- Καθολική δράση που να απευθύνεται σε όλη τη σχολική κοινότητα και παράλληλα στην οικογένεια και στην τοπική κοινότητα ευρύτερα
- Διεύρυνση των παραδοσιακών εκπαιδευτικών στόχων
- Ενίσχυση της κοινωνικής και συναισθηματικής ανάπτυξης, παράλληλα με την ακαδημαϊκή τους πρόοδο
- Επιμόρφωση των εκπαιδευτικών σε θέματα απόκτησης επικοινωνιακών δεξιοτήτων σε θέματα διαχείρισης ανθρώπινου δυναμικού
- Εξοικείωση με την παιδαγωγική αξιοποίηση των ΤΠΕ στην εκπαιδευτική πράξη

Έχοντας υπόψη μας τα πιο πάνω, άρχισε ο σχεδιασμός του οράματος και των εκπαιδευτικών στόχων της σχολικής μονάδας, έτσι ώστε να εμπλουτιστεί το περιβάλλον των εμπλεκόμενων σε πολιτιστικά ερεθίσματα. Ένα όραμα που σκοπό είχε την ανύψωση του εκπαιδευτικού και πολιτιστικού επιπέδου και των ποιοτικών δραστηριοτήτων με σκοπό τη διανοητική, εθνική, θρησκευτική, καλαισθητική, κοινωνική, πολιτική, επαγγελματική και ανθρωπιστική αγωγή τους. Η διαμόρφωση μιας ορθής βιοθεωρίας, η οποία να περιλαμβάνει ένα σύνολο αξιών, που να δίνουν γνώμονες σκέψεων και πράξεων, που να μπορούν να εφαρμοστούν σε όλες τις εκδηλώσεις του ανθρώπου, και ιδίως σε αυτές που σχετίζονται με την ηθική, την εθνική και την κοινωνική του ζωή, κρίθηκε απαραίτητη.

Σχεδιασμός του προγράμματος

Κύριος σκοπός:

Κύριος σκοπός της δράσης αυτής ήταν η αναβάθμιση της ποιότητας του εκπαιδευτικού έργου μέσα από την επιλογή και ένταξη δραστηριοτήτων που θα βασίζονται σε μια ευρεία βάση γνώσεων, δεξιοτήτων, στάσεων και εμπειριών, ώστε να ενθαρρύνεται και να ενισχύεται η μάθηση καθ' όλη τη διάρκεια της ζωής.

Σκοπός του προγράμματος ήταν η ενεργός συμμετοχή όλων των μελών της σχολικής μονάδας στο σχεδιασμό και εφαρμογή του σχεδίου δράσης για την ανάπτυξη της σχολικής και ευρύτερης κοινότητας μέσα από δέκα θέματα/άξονες: το όραμα του σχολείου και της κοινότητας, η κοινότητα Λιβαδιών, η μνήμη κατεχομένων, η διαπολιτισμικότητα, η άσκηση και υγεία, η κοινωνική και συναισθηματική ανάπτυξη, η κυκλοφοριακή αγωγή, το περιβάλλον, η εξοικονόμηση νερού, η διαχείριση απορριμμάτων.

Λόγοι επιλογής των θεμάτων

- Η δραστηριοποίηση της σχολικής κοινότητας πέραν των συμβατικών προγραμμάτων κρίθηκε αναγκαία.
- Η ενεργός συμμετοχή του ανθρώπινου δυναμικού της σχολικής μονάδας στην ανάπτυξη του σχεδίου δράσης και η υλοποίησή του στα πλαίσια της σχολικής και ευρύτερης κοινότητας είναι η ακρογωνιαίος λίθος στην υγιή ανάπτυξη της αυριανής κοινωνίας δημοκρατικών πολιτών.
- Τα θέματα αυτά ήταν ανάμεσα στους στόχους του Υπουργείου Παιδείας και Πολιτισμού (υπό έμφαση ή μόνιμους στόχους), στους στόχους της σχολικής μονάδας και στο πρόγραμμα υγείας που είχε ενταχθεί για πρώτη σχολική χρονιά.

- Οι μαθητές/-τριες έρχονταν καθημερινά αντιμέτωποι με τα υπό διερεύνηση θέματα σε όλους τους χώρους που ζουν και κινούνται.
- Τα θέματα αυτά μπορούσαν να διερευνηθούν μέσα από την προτεινόμενη προσέγγιση διδασκαλίας/μάθησης την Αναδυόμενη Μάθηση μέσω του Δράματος, για την επίτευξη του υπό έμφαση στόχου για τη δημιουργικότητα και καινοτομία.
- Ο πολυπολιτισμικός χαρακτήρας του σχολείου που άρχισε να δημιουργείται (διαφορετικές εθνικές καταγωγές) γεννούσε ερωτήματα για τις μετακινήσεις των ανθρώπων, την πολιτισμική ποικιλομορφία και διαφορετικότητα.
- Το συγκεκριμένα θέματα βρίσκονταν σε άμεση συνάφεια με τα ενδιαφέροντα, αλλά και τις ανάγκες των μαθητών και εκπαιδευτικών του σχολείου.

Το πρόγραμμα στόχευε στη βελτίωση συμπεριφοράς, ήθους και της περιρρέουσας ατμόσφαιρας στο σχολείο, στη μείωση της βίας και στην ανάπτυξη του εθελοντισμού για τη στήριξη της σωματικής και ψυχικής υγείας και την ανάπτυξη δεξιοτήτων για καλύτερη επικοινωνία.

Μέσα από πρόγραμμα επιδιώχθηκε να συνειδητοποιήσουν τα παιδιά ότι, η σοφή χρήση των πόρων, η διατήρηση της παραδοσιακής μας κληρονομιάς, ο εθελοντισμός και η διάθεση συμμετοχής για την προστασία του περιβάλλοντος και την ανάπτυξη της κοινότητάς μας, είναι τα συστατικά μιας αυριανής Κύπρου. Τα ίδια τα παιδιά σε θέσεις κλειδιά, μελλοντικά θα παίρνουν σωστές αποφάσεις για τον τόπο τους. Έτσι, τα παιδιά ως ενεργοί πολίτες κλήθηκαν να διαγνώσουν τις ανάγκες της μαθητικής και ευρύτερης κοινότητας των Λιβαδιών, να προβούν σε στρατηγικό σχεδιασμό του οράματός τους και των στόχων τους και να αναπτύξουν σχέδιο δράσης της σχολικής και ευρύτερης κοινότητας σε θέματα που απασχολούσαν το αναλυτικό πρόγραμμα του σχολείου όπως: πολιτιστική κληρονομιά, κατεχόμενα εδάφη, διαπολιτισμικότητα, προαγωγή υγείας-σωματικής και ψυχοκοινωνικής, κυκλοφοριακή αγωγή και περιβάλλον.

Επιμέρους σκοποί για το κάθε θέμα

1. *Όραμα του σχολείου και της κοινότητας*

Διάγνωση αναγκών και ενεργός εμπλοκή στο στρατηγικό σχεδιασμό και αναζήτηση νέου οράματος, αξιών και αρχών για αναβάθμιση του σχολείου, γύρω από τη μελλοντική ζωή των παιδιών των Λιβαδιών που θα αποτελέσουν τους μελλοντικούς πολίτες αυτής της κοινότητας και την κοινωνία μέσα στην οποία θα μεγαλώσουν

2. *Κοινότητα Λιβαδιών*

Αναζήτηση της πολιτιστικής κληρονομιάς και κοινωνικών προβλημάτων των κατοίκων των Λιβαδιών, παλαιότερα και σήμερα

3. *Μνήμη Κατεχομένων*

Γνωριμία με τη σκλαβωμένη γη των γονιών και των παππούδων τους, την ιστορία, ήθη και έθιμα των κατεχομένων χωριών μας, εκτίμηση της μεγάλης εθνικής αξίας και διατήρηση άσβεστης της μνήμης για επιστροφή

4. *Διαπολιτισμικότητα*

Κατανόηση και σεβασμός στην ποικιλία γλωσσών και διαλέκτων που χρησιμοποιούνται και λειτουργούν σε διάφορα κοινωνικά και πολιτισμικά πλαίσια σε μια πολυπολιτισμική κοινωνία, και αποδοχή όλων των ανθρώπων

5. *Άσκηση και Υγεία*

Εναισθητοποίηση σε θέματα Αγωγής Υγείας και Άσκησης, και συνειδητοποίηση αξιών και υιοθέτηση συνηθειών και ευρύτερων στάσεων ζωής, οι οποίες προάγουν τη σωματική, ψυχική, πνευματική και κοινωνική ευεξία και απελευθερώνουν τις ανθρώπινες δυνατότητες

6. *Κοινωνική και συναισθηματική ανάπτυξη*

Κοινωνική και συναισθηματική ανάπτυξη των παιδιών των Λιβαδιών που θα αποτελέσουν τους μελλοντικούς πολίτες αυτής της κοινότητας

7. *Κυκλοφοριακή Αγωγή*

Ενημέρωση και εναισθητοποίηση των παιδιών σε θέματα οδικής ασφάλειας και απόκτηση οδικής συνείδησης

8. *Περιβάλλον*

Δημιουργία περιβαλλοντικής συνείδησης και διαμόρφωση ενεργά σκεπτόμενων κατοίκων της κοινότητάς των Λιβαδιών

9. *Εξοικονόμηση Νερού*

Υιοθέτηση καλών συνηθειών εξοικονόμησης νερού και απλών τρόπων μείωσης της κατανάλωσης του νερού στο σπίτι και ανάληψη πρωτοβουλιών για την εναισθητοποίηση της υπόλοιπης οικογένειας

10. *Διαχείριση απορριμμάτων*

Εναισθητοποίηση και δραστηριοποίηση απέναντι στο πρόβλημα διαχείρισης απορριμμάτων για την καλύτερη αξιοποίησή τους

Προσέγγιση και Μέθοδοι

Η προσέγγιση του παρόντος προγράμματος στηρίχτηκε στο σύστημα διδασκαλίας/μάθησης «Αναδυόμενη Μάθηση μέσω του Δράματος» και συγκεκριμένα χρησιμοποιήθηκε η μέθοδος «Μανδύας του Ειδικού». Κατά τη διάρκεια του προγράμματος αναζητήθηκαν μέθοδοι και τεχνικές του δράματος, τις οποίες θα μπορούσαν να αξιοποιήσουν οι εκπαιδευτικοί στην καθημερινή πρακτική, στην προσπάθειά τους να προσεγγίσουν το θέμα τους.

Μνήμη κατεχομένων

Επίσης, οι συμμετέχοντες εκπαιδεύτηκαν στη διαχείριση ερευνητικών εργασιών, το σχεδιασμό μελετών, τη συλλογή και ανάλυση δεδομένων, το σχεδιασμό ερωτηματολογίων, τις προσωπικές και από απόσταση συνεντεύξεις, δομημένες και ημιδομημένες συνεντεύξεις, ποσοτικές μέθοδοι (έρευνας με βάση παρατηρήσεις, έρευνας με βάση το περιβάλλον), την ανάλυση κειμένων και εικόνων και τη σύνθεση και παρουσίαση αποτελεσμάτων μέσα από διάφορες μορφές επικοινωνίας, λεκτική και μη λεκτική, καθώς και μέσα από τη χρήση των τεχνολογιών και εικαστικής έκφρασης. Κατά τη διάρκεια της παρουσίας του προγράμματός τους χρησιμοποιήθηκαν βιωματικά εργαστήρια και άλλες ενεργητικές και συμμετοχικές μέθοδοι μάθησης.

Πλαίσιο του προγράμματος

Εκπαιδευτικοί και μαθητές/-τριες λειτούργησαν μέσα από την οπτική γωνία του ερευνητή. Έτσι, προσέγγισαν το αντικείμενο έρευνάς τους μέσα από την εμπειρογνωμοσύνη και την πείρα των ρόλων που υιοθέτησαν. Η σύσταση του οργανισμού «Αναδυόμενη Κοινότητα» και τα δέκα τμήματα που τον αποτελούσαν, όσα είναι και τα τμήματα του σχολείου, έδωσαν τη δυνατότητα στους συμμετέχοντες να διερευνήσουν το θέμα που τους ανατέθηκε από τον πελάτη, μέσα από την επιστολή του κοινοτάρχη του χωριού Λιβαδιών. «Οι 'στοχαστές' ανέλαβαν να διερευνήσουν και να διαμορφώσουν το όραμα της σχολικής και της ευρύτερης κοινότητας, οι 'κοινωνιολόγοι' να μελετήσουν την κοινότητα Λιβαδιών, οι 'ιστορικοί' να διερευνήσουν το θέμα της μνήμης των κατεχομένων, οι 'πολιτισμολόγοι' ζητήματα διαπολιτισμικότητας στην κοινότητα, οι 'διατροφολόγοι' θέματα διατροφής, άσκησης και υγείας, οι 'εκπαιδευτικοί ψυχολόγοι' την κοινωνική και συναισθηματική ανάπτυξη, οι 'συγκοινωνιολόγοι' την κυκλοφοριακή αγωγή, οι 'περιβαλλοντολόγοι' το περιβάλλον, οι 'σύμβουλοι εξοικονόμησης νερού' τη σωστή διαχείριση του νερού και οι 'οικολόγοι' τη διαχείριση των απορριμμάτων» (Ζαννέτου-Παπακώστα 2009: 70).

Διάφοροι εμπειρογνώμονες από την τοπική αλλά και την ευρύτερη κοινότητα που ήταν σχετικοί με τα θέματα υπό διερεύνηση επισκέφθηκαν τη σχολική μονάδα. Οι ειδικοί αυτοί παρουσιάστηκαν ως εξωτερικοί συνεργάτες του οργανισμού «Αναδυόμενη Κοινότητα» και παρακάθισαν σε συνεδρία με τους «ειδικούς» (τα παιδιά σε ρόλο) του κάθε τμήματος του οργανισμού.

Όλοι οι επισκέπτες συμμετείχαν, υιοθετώντας πάντα κάποιο ρόλο, ενώ εκπαιδευτικοί και μαθητές/-τριες παρέμεναν πάντοτε στον αρχικό ρόλο του «ειδικού». Έτσι οι 'στοχαστές' που ασχολούνταν με το όραμα της μαθητικής και ευρύτερης κοινότητας κάλεσαν στο τμήμα τους για συνέντευξη τη διευθύντρια του σχολείου, τον κοινοτάρχη και ένα μέλος της σχολικής εφορείας, ένα συνταξιούχο εκπαιδευτικό και αρχιτέκτονα (συνέντευξη εξ αποστάσεως). Οι 'Περιβαλλοντολόγοι', οι 'Οικολόγοι' και οι 'Σύμβουλοι Εξοικονόμησης Νερού' συνεδρίασαν, το κάθε τμήμα ξεχωριστά, με τον Ευρωπαϊκό Επίτροπο Περιβάλλοντος. Οι 'Σύμβουλοι Εξοικονόμησης Νερού' και οι Κοινωνιολόγοι συναντήθηκαν με δύο τεχνικούς της Υδατοπρομήθειας Λάρνακας και τον υπεύθυνο του Κοινοτικού Συμβουλίου Λιβαδιών. Οι 'Κοινωνιολόγοι' πήραν συνεντεύξεις από ηλικιωμένους κατοίκους των Λιβαδιών και το συγγραφέα Κώστα Παπαγεωργίου, αξιοποιώντας την πείρα του στην έρευνα και συγγραφή βιβλίου για κοινότητες, ενώ οι 'Ιστορικοί' από πρόσφυγες προσωρινούς κατοίκους των Λιβαδιών. Η επίσκεψη μιας εκπαιδευτικού από την Ελλάδα στο σχολείο αξιοποιήθηκε και παρουσιάστηκε ως ιστορικός που επισκέφθηκε τα κατεχόμενα μέρη (είχε πραγματοποιήσει επίσκεψη την προηγούμενη μέρα με τη διευθύντρια στα κατεχόμενα). Μέσα από την οπτική γωνία ενός ξένου παρατηρητή απάντησε στα ερωτήματα των «ειδικών» και τους μετέφερε γεγονότα από το περιδιάβασμά της μέσα από το χώρο και χρόνο στην κατεχόμενη γη. Οι 'Διατροφολόγοι' επισκέφθηκαν το ναυτικό όμιλο και ξαναγήθηκαν σε διάφορα αθλήματα, και πήραν συνέντευξη από γιατρό μέσα από τηλεδιάσκεψη. Οι 'Εκπαιδευτικοί Ψυχολόγοι' συνεδρίασαν με την ψυχολόγο του σχολείου και μία εκπαιδευόμενη ψυχολόγο και συμμετείχαν σε βιωματικό εργαστήριο που οργανώθηκε από τους 'Ψυχολόγους'. Οι 'Συγκοινωνιολόγοι' συζήτησαν, αντάλλαξαν απόψεις και ζήτησαν συμβουλές για το πρόγραμμά τους από τον αστυνομικό της τροχιάς που έδινε διαλέξεις σε σχολεία για την οδική ασφάλεια και συνείδηση.

Με την ολοκλήρωση της δράσης η σχολική μονάδα λειτούργησε ως εργαστήρι του οργανισμού «Αναδυόμενη Κοινότητα» για να παρουσιαστούν τα προγράμματα εκπαίδευσης για παιδιά που είχαν εκπονήσει οι «ειδικοί». Τα παιδιά λειτούργησαν πάλι μέσα από τη στάση των «ειδικών» τόσο κατά τη διάρκεια της δικής τους παρουσίασης όσο και κατά τη συμμετοχή τους σε άλλα εργαστήρια. Έτσι, κάθε «ειδικός» κατά τη διάρκεια της ημέρας είχε τη δυνατότητα να εκπαιδεύσει μέσα από το εργαστήριο της δικής του/της ομάδας, αλλά και να εκπαιδευτεί από άλλους/-ες «ειδικούς», αφού συμμετείχε στα εργαστήρια άλλων τμημάτων. Κατά τη διάρκεια του εργαστηρίου τα παιδιά ως ειδικοί ενός τομέα πρόσφεραν την εμπειρογνωμοσύνη τους στους/στις συναδέλφους άλλων τμημάτων και έκαναν τις δικές τους εισηγήσεις.

Το όραμα του Δημοτικού Σχολείου Λιβαδιών (Κ.Β.)

Διαστάσεις του προγράμματος

- Δικτύωση σχολείου-κοινωνίας, αφού το σχολείο ανοίγεται στο περιβάλλον
- Ενδο-σχολική επικοινωνία και συνεργασία μέσα από την εμπλοκή όλων των εκπαιδευτικών, αλλά και όλων των μαθητών σε όλες τις φάσεις του προγράμματος
- Ενεργός εμπλοκή των μαθητών σε βιωματικές ευκαιρίες μάθησης και συλλογική εργασία, συνδέοντας το σχολείο με τις προσωπικές εμπειρίες, τα ενδιαφέροντα, τις κλίσεις, τις ιδιαιτερότητες και τα ταλέντα των μαθητών/-τριών, τους διαφορετικούς ρυθμούς μάθησης και το είδος νοημοσύνης
- Ανάπτυξη ικανοτήτων για τη διεύρυνση μαθησιακών στόχων και ανάδειξη σύνθετων δεξιοτήτων όπως μεταγνώση, ενσυναίσθηση, κριτικός στοχασμός, κριτική και δημιουργική σκέψη, εξοικείωση με τις τέχνες, προγραμματισμός ενεργειών, ικανότητα αυτοαξιολόγησης και ετεροαξιολόγησης, ανάληψη πρωτοβουλιών, και κοινωνική συμμετοχή
- Παροχή ευκαιριών και καλλιέργεια στάσεων για την ανάπτυξη συλλογικότητας, της συνεργασίας, της αλληλεγγύης και της αποδοχής της διαφορετικότητας
- Εναλλαγή ρόλων εκπαιδευτικών και μαθητών, ανεξαρτήτως φύλου, καταγωγής, θρησκείας και κοινωνικοοικονομικών συνθηκών διαβίωσης
- Αξιοποίηση σχολικών και εξωσχολικών γνώσεων και εμπειριών και γνωριμίας και διερεύνηση της συνύπαρξης των διαφορετικών πολιτισμών στην κοινότητα
- Αξιοποίηση σύγχρονων ενεργητικών και επιστημονικών τεχνικών και μεθόδων και χρήση πολλαπλών μέσων τεχνολογίας
- Χρήση των νέων τεχνολογιών ως εργαλείο μάθησης, επικοινωνίας και δημιουργίας
- Ψυχοκοινωνική ανάπτυξη και προσαρμογή μέσα από προαγωγή θετικού κοινωνικού κλίματος στο σχολικό περιβάλλον και ανάπτυξη διαπροσωπικών σχέσεων μεταξύ των μελών της σχολικής μονάδας
- Μακροπρόθεσμος στρατηγικός προγραμματισμός των δραστηριοτήτων της σχολικής μονάδας και ανάπτυξη της επαγγελματικής ταυτότητας του εκπαιδευτικού με ταυτόχρονη βελτίωση της προσωπικότητας των μαθητών

Αποτίμηση του προγράμματος

Οι μαθητές/τριες μαζί με τους/τις εκπαιδευτικούς τους εργάστηκαν ισότιμα και συνεργατικά, μέσα σ' ένα αυθεντικό και με νόημα προς αυτούς πλαίσιο, καθοδηγούμενοι από το εσωτερικό κίνητρο που πήγαζε από την ίδια τη δράση. Οι μαθητές/-τριες, ως ενεργοί πολίτες, διέγνωσαν τις ανάγκες της σχολικής και της ευρύτερης κοινότητάς τους και προέβησαν σε στρατηγικό σχεδιασμό του οράματος και των στόχων τους, αναπτύσσοντας το σχέδιο δράσης για την κοινότητα. Τους δόθηκε η ευκαιρία να διερευνήσουν και να συνειδητοποιήσουν βιωματικά τις αξίες της κοινότητας στην οποία ζουν, αλλά και των προσφυγικών τους κοινοτήτων από τις οποίες κατάγονταν, την πολιτιστική τους κληρονομιά, τις ρίζες του παρελθόντος και να αναζητήσουν μια νέα αλλαγή που να διέπεται από συλλογικότητα και ένα κοινό όραμα.

Το σχολείο αναδύθηκε μέσα από τη συλλογικότητα, την απελευθέρωση της φαντασίας, την ευρηματικότητα και τη δημιουργικότητα όλων των συμμετεχόντων, εκπαιδευτικών και μαθητών. Οι ίδιοι/-ιες μαθητές/-τριες έγιναν εμπυχωτές βιωματικών εργαστηρίων, δίδαξαν τους/τις συμμαθητές/-τριες τους, δημιούργησαν συλλογικά το δικό τους μεγάλο έργο τέχνης με τη χρήση του ψηφιδωτού, έγραψαν τους δικούς τους στίχους για το σχολείο τους, το σχολείο του 21ου αιώνα, «το Σχολείο του Μέλλοντος». Άπλωσαν τα χέρια μεταξύ τους, δημιούργησαν δεσμούς μεταξύ τους, με τους/τις εκπαιδευτικούς, την κοινότητα, διάφορους φορείς κ.ά.

Το σχολείο που οραματίστηκαν οι μαθητές/-τριες στον κόσμο του «Εμείς», αυτό είναι το ανθρώπινο και δημοκρατικό σχολείο που ενσαρκώνεται στην εκπαιδευτική μεταρρύθμιση της Κύπρου.

Βιβλιογραφία

- Bolton, G. & Heathcote, D. (1999). *So You Want to Use Role Play? A new approach in how to plan*. London: Trentham Books.
- Ζαννέτου-Παπακώστα, Μ. (2009). Παράδειγμα 21: Αναδυόμενη μάθηση μέσω του δράματος: Μια πρωτοποριακή καινοτομία δράση, μια εναλλακτική προσέγγιση του Αναλυτικού Προγράμματος. Στο Χατζηθεοδούλου Λ. Π. (επιμ.) Πρόγραμμα PROGRESS: Δημιουργικότητα και καινοτομία ενάντια στις διακρίσεις. Ένα διακριτικό σημείωμα για εκπαιδευτικούς. Λευκωσία: Παιδαγωγικό Ινστιτούτο Κύπρου.
- Heathcote, D. & Bolton, G. (1995). *Drama for Learning: Dorothy Heathcote's Mantle of the Expert. Approach to Education*. Portsmouth, NH: Heinemann USA.
- Johnson, L. & O'Neill, C. (eds.) (1984) *Dorothy Heathcote: Collected Writings on Education and Drama*. London: Hutchinson.
- Καρατζιού, Ν. (2011, 16 Ιανουαρίου). Δημόσιο, Δημοκρατικό και Ανθρώπινο Σχολείο. *ENET.gr Ελευθεροτυπία-Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία*. Ανακτήθηκε στις 10/10/2012 από <http://www.enet.gr/?i=news.el.article&id=241748>
- Μπριμπίλη, Μ. (2005). Η ομαδοσυνεργατική μάθηση στο Νηπιαγωγείο. *Μακεδόν*, 14, 289-300.
- Palmer, Parker J. (1998). *The Courage to Teach. Exploring the inner landscape of a teacher's life*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Rogers, C. (1980). *The Way of Being*. Boston: Houghton Mifflin.
- Wagner, B. J. (1999). *Dorothy Heathcote: Drama as a Learning Medium* (revised edition). Portsmouth, NH: Heinemann.
- Zannetou-Papacosta, M. (1997). Dorothy Heathcote's Uses of Drama for Education: in Search of a System. In: David, D. (Ed.) *Interactive Research in Drama in Education* (pp.61-72). Stoke on Trent: Trentham Books.
- Zannetou-Papacosta, M. (2008). Emergent Dramatic Form: A Teaching / Learning System. In: ACEP (*Analysis of Comparative Educational Policies*): *Texts from the European Intensive Programme ACEP 2007* (pp.103-117). Linz: State College of Teacher Education.

Η **Μαρία Ζαννέτου-Παπακώστα** είναι κάτοχος πτυχίου της Παιδαγωγικής Ακαδημίας Κύπρου και Postgraduate Diploma, MA και διδακτορικού διπλώματος στο Δράμα στην Εκπαίδευση του University of Central England της Μεγάλης Βρετανίας. Μέσα από τη διδακτορική της διατριβή έχει συστηματοποιήσει ολόκληρη τη δουλειά της πρωτοπόρου του δράματος στην Εκπαίδευση, Dorothy Heathcote. Από την έρευνά της αυτή έχει προκύψει ένα δομημένο σύστημα διδασκαλίας και μάθησης, η Αναδυόμενη Μάθηση μέσω του Δράματος, το οποίο μπορεί να χρησιμοποιηθεί από οποιοδήποτε εκπαιδευτικό που θα ήθελε να το θέσει σε εφαρμογή στην εκπαιδευτική πράξη. Είναι Επιθεωρήτρια Δημοτικής Εκπαίδευσης Γενικών Μαθημάτων και Σύνδεσμος Επιθεωρήτρια για τη Θεατρική Αγωγή. Είναι Ιδρυτικό Μέλος και Πρόεδρος του Παγκύπριου Συνδέσμου για το Θέατρο/Δράμα στην Εκπαίδευση (ΙΔΕΑ Κύπρου). Έχει πολύχρονη πείρα στην επιμόρφωση εκπαιδευτικών στο δράμα, μέσα από την οργάνωση πολλών σεμιναρίων, βιωματικών εργαστηρίων και διαλέξεων στο Παιδαγωγικό Ινστιτούτο Κύπρου και στο τμήμα προδημοτικής Εκπαίδευσης, στο Frederick Institute of Technology και στην εκπαίδευση μεταπτυχιακών φοιτητών του εξωτερικού στο University of Central England (PGCert/PGDip/MA in Drama in Education). Έχει λάβει μέρος σε πολλά συνέδρια και σεμινάρια στην Κύπρο και στο εξωτερικό, καθώς επίσης και σε Ευρωπαϊκά προγράμματα. Έχει σκηνοθετήσει πάρα πολλές σχολικές θεατρικές παραστάσεις.

